

donderdag

18.09.2014

20.00 Kamermuziekzaal

19.15 Inleiding door

Jan Christiaens

Steven Osborne

Messiaen. Vingt regards sur l'Enfant-Jésus

CONCERTGEBOUW BRUGGE

Biografie

Steven Osborne (UK) is een van de belangrijkste pianisten van zijn generatie, wat bevestigd werd in 2013 met twee belangrijke prijzen: die van Instrumentalist of the Year van the Royal Philharmonic Society en zijn tweede Grammy Award. Eerder kreeg hij al een Grammy Award in 2009 voor zijn opname van Benjamin Britten's werken voor piano en orkest.

Steven Osborne speelde al samen met de beste orkesten van over de hele wereld en met dirigenten als Christoph von Dohnanyi, Alan Gilbert, Vladimir Ashkenazy, Ludovic Morlot, Juanjo Mena, Leif Segerstam, Andrew Litton, Ingo Metzmacher, Vladimir Jurowski en Jukka-Pekka Saraste. In het Verenigd Koninkrijk werkt hij regelmatig met orkesten als het London Philharmonic Orchestra, het City of Birmingham Symphony Orchestra, het BBC Symphony Orchestra, het BBC Philharmonic Orchestra en het London Symphony Orchestra. Momenteel is hij bezig met de uitvoering van de volledige cyclus van Beethovens *Pianoconcerten* met het BBC Scottish Symphony Orchestra in partnerschap met Andrew Manze. Hij trad ook al elf keer op tijdens de Proms.

De programma's van Steven Osbornes recitals zijn altijd zorgvuldig samengesteld en vallen zonder uitzondering zowel in de smaak bij het publiek als bij de critici. Tijdens het seizoen 2013-2014 gaf hij tijdens een residentie in Wigmore Hall met de titel *Spotlight on Steven Osborne* een reeks van vijf concerten met een repertoire van Beethoven, Ravel, Rachmaninov en Prokofiev tot Tippett.

Osborne won vele prijzen voor zijn 22 opnames op Hyperion. Naast de twee Grammy Awards won hij hiermee ook een Schallplattenpreis en werd hij verkozen tot

'Editor's Choice' in Gramophone, BBC Music Magazine, International Record Review, Musical Opinion en The Daily Telegraph.

Zijn dubbel-cd met werken van Tippett werd genomineerd voor een BBC Music Magazine Award en zijn cd van Messiaens volledige *Vingt regards sur l'Enfant-Jésus* werd voorgedragen voor zowel een Grammy als een Schallplattenpreis in Duitsland.

Uitvoerder en programma

Steven Osborne: piano

—

Olivier Messiaen (1908-1992)

Vingt regards sur l'Enfant-Jésus (1944)

- Regard du Père
- Regard de l'étoile
- L'échange
- Regard de la Vierge
- Regard du Fils sur le Fils
- Par Lui tout a été fait
- Regard de la Croix
- Regard des hauteurs
- Regard du temps
- Regard de l'Esprit de joie
- Première communion de la Vierge
- La parole toute-puissante
- Noël
- Regard des Anges
- Le baiser de l'Enfant-Jésus
- Regard des prophètes, des bergers et des Mages
- Regard du silence
- Regard de l'Onction terrible
- Je dors, mais mon cœur veille
- Regard de l'Eglise d'amour

KLAVIER

in samenwerking met Festival van Vlaanderen - Vlaams-Brabant

Uw applaus krijgt kleur dankzij de bloemen van Bloemblad.

Een andere kijk op het kind Jezus

Bij veel liefhebbers van klassieke muziek doet de naam Olivier Messiaen meestal twee belletjes rinkelen: dat was toch die katholieke componist? En heeft hij niet het gezang van vogeltjes in zijn muziek verwerkt? Messiaen was inderdaad een katholiek in hart en nieren. 'Je suis né croyant', zo vertelde hij in een interview. Dit aangeboren geloof heeft hij via zijn persoonlijke lectuur goed ontwikkeld en gecultiveerd. Hij kende de Bijbel vrij goed en verdiepte zich graag in het werk van theologen als Thomas van Aquino. Messiaen wist met andere woorden wat hij deed wanneer hij het katholieke geloof tot onderwerp van zijn muziek maakte.

Het is dan ook niet te verwonderen dat Henri Barraud, directeur muziek van Radio France in de jaren 1940, bij Messiaen aanklopte toen hij een radio-uitzending wilde maken over het kerstfeest. Barraud wilde enkele poëtische overwegingen van de Franse schrijver Maurice Toesca afwisselen met muziek van Olivier Messiaen. Het project werd uiteindelijk afgeblazen, maar zowel de tekst als de muziek gingen nadien een eigen leven leiden. Messiaen componeerde twintig overwegingen voor piano, die samen ruim twee uur duren. Hij doopte het werk *Vingt regards sur l'Enfant-Jésus*, twintig blikken of perspectieven op het kindje Jezus.

Zo braaf en devoot als de titel in sommige oren mag klinken, zo stoutmoedig en radicaal modern is de toonspraak van *Vingt regards*. Juist daarom blijft het werk overeind in onze geseculariseerde maatschappij. Men zou zich immers kunnen afvragen of het nog wel zin heeft de ontkerkelijkste luisteraar van vandaag Messiaens muzikale peilingen van een cruciaal geloofspunt uit de katholieke theologie voor te schotelen. Indien *Vingt regards* niets meer was dan een reeks van

twintig zoutloze, devotionele pianostukken, dan zou het weinig zin hebben deze muziek nu nog uit te voeren. Doch Messiaen had een gloeiende hekel aan duffe devotiekunst die de eigen kerkelijke abonnees moest bedienen. Zijn artistieke invalshoek was niet devotioneel maar theologisch. 'Une musique vraie', muziek met een waarheidsclaim, zo omschreef hij het mikpunt van zijn esthetiek. En dat doel streefde hij na als een onvervalste modernist. Met beide voeten stond Messiaen immers in de 20e-eeuwse vernieuwende esthetiek, waarmee hij evenwel een eeuwenoud doel trachtte te dienen.

De componist bouwde de twintig pianostukken van *Vingt regards* op rond drie thema's die als vuurtorens voor de luisteraar fungeren. Het belangrijkste en meest in het oor springende is het zogenaamde *thème de Dieu*. Dit godsthema bestaat uit vijf bont gekleurde akkoorden, die in de eerste *regard* (*Regard du Père*) gepresenteerd worden. Messiaen projecteert de vijf akkoorden daar op een majestueuze tijdschaal, waardoor ze als imposante zuilen van tijd klinken. Hun onwankelbare regelmaat geeft deze schijnbaar roerloze muziek het karakter van een gestage openbaring. Dit godsthema loopt als een rode draad doorheen een handvol van de *Vingt regards*, maar springt vooral in het oor in elke vijfde *regard*. Structureel gezien vormen deze *regards* de fundamenten waarop het monumentale bouwwerk van *Vingt regards* rust. Maar ook vanuit theologisch oogpunt zijn dit de belangrijkste blikken op het kind Jezus: de blik van de Vader (1), de Zoon (5), en de Geest (10), alsook van de Zoon in de gedaante van de communie (15) en de Zoon in de gedaante van zijn mystiek lichaam, de Kerk (20).

De vijfledige structuur die Messiaen zo door middel van het godsthema articuleert,

staat garant voor een uitgebalanceerde dramaturgie. De cyclus opent met vijf *regards* die overwegend contemplatief van toon zijn. In de vijfde *regard* verschijnt het godsthema opnieuw, dit keer in het heldere middenregister van de piano. Het wordt gecombineerd met een ritmische canon tussen twee lagen akkoorden die bovenop het *thème de Dieu* gestapeld worden. Die twee lagen gaan ijskoud hun gang in het hogere, zilverachtige register van het pianoklavier, compleet onafhankelijk van het godsthema. Verderop in het stuk wordt deze rituele muziek vermenselijkt, doordat Messiaen de strakke afwikkeling van de canon onverhoeds opschoort voor het vrolijke gekwetter van vogeltjes.

Deze idylle wordt bruusk verstoord door de inzet van de zesde *regard*, die Gods scheppende kracht celebreert. Messiaen noemde deze energieke fuga met zijn elektriserende spanningsbogen graag 'de big bang' van *Vingt regards*. En terecht, want in dat stuk wordt voor het eerst een energiebron aangeboord die de cyclus krachtig voortstuwt tot aan de extatische climax van de allerlaatste *regard*. Bij de compositie van deze ongebreideld virtuoze *regard* wist Messiaen zich ongetwijfeld geruggensteund door de immense pianistische mogelijkheden van Yvonne Loriod, voor wie hij de bundel componeerde. Tussen de zesde en de tiende *regard* zitten drie kortere stukken die Messiaen als 'immaterieel en symbolisch' karakteriseerde: de *regards* van het kruis, van de hoogten en van de tijd. De pianoschrijftuur is er speculatief eerder dan zinnelijk, uitgedund eerder dan virtuoos volgepakt. De tweede helft van *Vingt regards*, hoewel ook nog duidelijk gegroepeerd per vijf stukken, wordt toch veeleer geritmeerd door enkele grootschalige *regards* in een heel traag tempo, die op gelijke afstand van

elkaar voorkomen (nummers 11, 15 en 19) en alle min of meer duidelijk het *thème de Dieu* weer opnemen. Zo krijgt de luisteraar het gevoel dat er zich, ondanks de traagheid waarmee de tweede helft van de cyclus dooraderd is, toch met toenemende urgentie een kern ontvouwt die pas in de laatste *regard* helemaal aan het licht zal komen. Tot dat gevoel van urgentie draagt ook het feit bij dat Messiaen tussen die breedopgezette *regards* telkens een trits van eerder gedrongen stukken plaatst (nummers 12-14 en 16-18), die als een soort machinekamer fungeren waar brandstof gegeven wordt aan de voorwaartse stuwkracht van heel de cyclus.

Het brandpunt van Messiaens muzikale dramaturgie ligt in de laatste *regard* (*Regard de l'Église d'amour*), goed voor ongeveer een kwartier muziek. In dit stuk laat Messiaen de drie thematische herkenningpunten samenvloeien, als een voorbereiding op wat hij 'de verheerlijking van het godsthema' noemt. Met deze glorieuze climax – een waar negatiefbeeld van de eerste *regard*, qua klanksterkte, levendigheid en virtuositeit – sluit Messiaen de cirkel van zijn indrukwekkende pianocyclus.

Jan Christiaens

Yvonne Loriod

Op de vraag van Claude Samuel (in *Entretiens avec Olivier Messiaen*) of de constanten in zijn pianistische schrijfwijze te wijten zijn aan het feit dat hij zelf pianist is, antwoordt Messiaen: 'Ja, ik ben pianist maar studeerde nooit piano op zeer hoog niveau, ik behaalde trouwens geen prijs piano aan het conservatorium. (...) Ik was een uitmuntend organist, maar wat piano betreft is het zeker dat ik nooit over de transcendente virtuositeit en de ongelooflijke technische mogelijkheden van Yvonne Loriod had kunnen beschikken.'

Het was inderdaad de Franse pianiste Yvonne Loriod (1924-2010), zijn leerlinge en later tweede echtgenote (1961), die Messiaen niet alleen inspireerde tot zijn grotere pianocycli zoals de *Vingt regards sur l'Enfant Jésus*, de *Catalogue d'oiseaux* en de *Visions de l'Amen* voor twee piano's, maar die ook in première uitvoerde: *Visions de l'Amen* samen met Messiaen op 10 mei 1943 (Concerts de la Pléiade); *Vingt Regards* op 26 maart 1945 in de Salle Gaveau; *Catalogue d'oiseaux* op 15 april 1959 (Concerts du Domaine Musical). Op 2 december 1949 vertolkte ze de belangrijke pianopartij tijdens de première van Messiaens *Turangalila-Symfonie* door het Boston Symphony Orchestra o.l.v. Leonard Bernstein: meteen haar Amerikaans debuut.

Yvonne Loriod studeerde aan het Parijse conservatorium onder meer piano bij Marcel Ciampi en Isidor Philipp en compositie bij Olivier Messiaen en Darius Milhaud. Ze behaalde er maar liefst zeven eerste prijzen. Sedert de eerste uitvoeringen samen met Messiaen van *Visions de l'Amen*, speelde ze de première van al zijn werken voor piano of met een pianopartij. Ze speelde ze uit het geheugen, en van de meeste maakte ze opnames die ondertussen historische referenties zijn geworden. Ze was wellicht

een van de belangrijkste ambassadrices van de nieuwe muziek en voerde de première uit van honderden werken van tijdgenoten, waaronder Pierre Boulez. In 1952 speelde ze zijn legendarische *Tweede Pianosonate* (première op 29 april in Parijs door Yvette Grimaud) voor het eerst in Darmstadt, op 13 november 1953 speelde ze samen met Yvette Grimaud voor het eerst de integrale uitvoering van *Structures I voor twee piano's* in Keulen, en op 21 oktober 1961 in Donaueschingen *Structures II voor twee piano's*, samen met Boulez zelf. Ook haar opname van Boulez' *Tweede Sonate* en vooral deze van de sonate van Jean Barraqué (1928-1973) – eveneens een leerling van Messiaen – bezitten de status van uniek historisch document. In een interview verklaarde ze ooit dat 'de trouwe en gevoelvolle vertolkster zijn van alle stijlen en alle tijden' haar ideaal was en dat Olivier Messiaen, Mozart, Chopin, Stravinsky en Wagner de vijf componisten zijn die zij het meest acht. Ze was lerares piano aan het Parijse conservatorium van 1967 tot 1989. Onder meer Pierre-Laurent Aimard, Paul Crossley en Peter Donohoe behoorden tot haar leerlingen.

Johan Huys

Olivier Messiaen & Yvonne Loriod

Naoko Yoshino © Akira Muto

vr 24.10.14 / 20.00 / Kamermuziekzaal
Naoko Yoshino, Yuko Kakuta & Het Collectief

Hosokawa's wortels

Toshio Hosokawa wordt de eerste om een nieuw werk te componeren in dialoog met Luc Tuymans' muurschildering *Angel* in het Concertgebouw. De creatie *Drei Engel-Lieder* wordt naast het meditatieve *Gesine* en enkele *Japanese Folk Songs* uitgevoerd. Het Collectief vult aan met Messiaens *Quatuor pour la fin du temps* en Hosokawa's *Stunden-Blumen*, twee werken bestoven door een grote liefde voor de natuur.

Morton Feldman

za 08.11.14 / 20.00 / Concertzaal scène
**Het Collectief / Klaas Verpoest
Crippled Symmetry**

i.h.k.v. kunstenfestival SLOW (36h)

In Morton Feldmans muziek krijgt de stilte een prominente plaats, zowel door het geringe volume van als door het tijdsverloop tussen de klanken. Voor *Crippled Symmetry* vertrekt Feldman vanuit repetitieve motieven (patterns), gelijkaardig aan de nomadische tapijten uit Anatolië. Daaraan ontleende hij ook het concept van de onvolkomen symmetrie, de 'crippled symmetries'. Luisteren naar het werk van Feldman is een bevreemdende maar evenzeer overweldigende ervaring.

BESTEL UW TICKETS NU OP

WWW.CONCERTGEBOUW.BE
+32 70 22 33 02 / IN&UIT 17 ZAND 34 BRUGGE

CONCERTGEBOUW SERVIES

Gezellig tafelen voor of na een voorstelling met een verrassing op vertoon van het concertticket. Alle info over de deelnemende horecazaken op www.concertgebouw.be/servies.

MUZE
MUSE

Ontdek meer klassieke muziek
op muzemuse.eu

 Vlaanderen
verbeelding werkt

 west-vlaanderen
de geëlvren provincie

**BRU
GGE**

 **PROVINCIE
OOST-VLAANDEREN**

FLUXYS

DMorgen

Knack

Klara

**GO
BRA**

FOCUS|WTV